



SEYDA MOLLA YAHYA FERHANDÎ

THE LIFE OF MOLLA YAHYA AL-FARHANDÎ

Abdulkerim MELİKOĞLU

Diyarbakır Merkez Kayapınar
İlçe Müftüsü

ÖZET

Molla Yahya Ferhandî, Diyarbakır'ın Silvan İlçesine bağlı Kayadere (Ferhand) köyünde 1276/1859 yılında doğdu. İlk öğrenimini babasından aldı. Daha sonra bölgenin meşhur alimlerinden de dersler aldı. Uzun yıllar müderrislik yapan Ferhandî çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Müttaki ve mütevazı kişiliği ile bilinen Molla Yahya 20.10.1951 tarihinde vefat etti.

Anahtar Kelimeler: Molla Yahya, Ferhandi, Silvan, Medrese

ABSTRACT

Molla Yahya Ferhandî, was born in Farhand village depends Silvan district of Diyarbakir in 1276/1859. He took his first education from his father. Then he took lessons from famous scholar of the region. Ferhandi working as a mudarris (teacher of Islamic sciences) for many years has grown a lot of students. He was known as a religious and humble man and he died on 10.20.1951.

Key Words: Molla Yahya, al-Farhandî, Silvan, Madrasah.

1. Seyda Molla Yahya'nın Hayatı

Seyda Molla Yahya aslen kulp ile Muş arasındaki bölgede yer alan Xiyan aşiretine mensup Malamelikî köyündendir. Adı geçen aşiretin, soy itibarıyla Hz. Muhammed'î'n (s.a.v.) amcası Hz Abbas'ın oğlu Hz Fadl'a bin Abbas'a dayandığı aşiretin günümüzde yaşayan ileri gelenleri tarafından ifade edilmekte ve ellerinde soy tablosu(ŞECERE) adı altında belgelerinin mevcut olduğu söylenmektedir.

Seyda Molla Yahya, Molla Şemdin'in oğlu olan Molla Hacı'nın oğludur. SeyM. Yahya'nın babası Molla Hacı, medrese tahsilini tamamlamaya yakın bir zamanda, medrese arkadaşı Molla Hasan'ın babasına misafir olur. Molla Hasan, Hiyan aşiretinin Xerzikan bölgesindeki ağalarından olan Molla Halid'in oğludur. Molla Halid, oğlu ile birlikte kendisine misafir olan Molla Hacı'nın edep ve terbiyesini beğenir; içinden ona sevgi duyar ve kızı Şerife'yi onunla evlendirmek suretiyle aralarında bir akrabalık bağı kurmak ister. Seyda Molla Yahya'nın babası Molla Hacı de bu teklifi memnuniyetle kabul edip Şerife hanımla evlenir. Molla Hacı medrese tahsilini tamamlayıp icazetnamesini aldıktan sonra Muş'un Çiris köyünde İmam ve Müderris olarak görev yapmaya başlar.

Bu arada Silvan'ın eşrafından ve ağalarından olup Ferhand köyünde ikamet eden Azizoğulları ailesinin ileri gelenleri, kendi köylerine çok iyi ve çok kabiliyetli bir müderris temin etmek için arayış içerisine girerler. Zira o dönemde ağalar ve beyler arasında aşırı derecede rekabet söz konusu olup özellikle alim ve müderrisler konusunda geniş kapsamlı araştırmalar yaparak kendi köylerinde görev yapan İmam ve Müderrislerin çok kabiliyetli ve çok iyi alim olmaları hususunda hassas davranırlardı.

Azizoğulları Ailesi, kısa zamanda ilmiyle şöhret bulan Molla Hacı'nın namını duyarlar. Molla Hacı'yi kendi köylerine müderris olarak getirmek için kayınbabası Molla Halid'e müracaat ederler. Molla Halid de damadı Molla Hacı'yi ikna eder ve Azizoğulları ailesi tarafından Molla Hacı Ferhand'e müderris olarak getirilir. Molla Hacı'nın bu evliliğinden Molla Yahya ve Molla Yusuf adında iki erkek oğlu ile Ayşete, Hanife ve Belkıs adında üç kız çocuğu dünyaya gelir.

Molla Hacı'nın iki erkek çocuğundan biri olan S.M. Yahya Ferhandî, 1276/1859 yılında Diyarbakır'ın Silvan İlçesine bağlı Kayadere (Ferhand) köyünde dünyaya geldi.

1.1. Aile Hayatı

Seyda Molla Yahya iki evlilik yapmıştır. Birinci evliliği Silvan'a yakın Meleatmanka köyünden bir bayanladır. Evlendikten kısa bir süre sonra vefat eden bu bayandan çocuğu olmamıştır. Seyda Molla Yahya, daha sonra Silvan'ın bir köyünde müderris olan Seyda Molla Said-i Botî'nin kızı Fatma ile evlenir. Bu evlilikten üçü erkek, üçü kız olmak üzere altı çocuğu dünyaya gelir. Erkek çocuklarının isimleri Molla İbrahim, Molla Abdussamed ve Molla Abdullah'tır. Kızlarının isimleri ise Şerife, Rukiye ve Meyrema'dır. Seyda Molla Yahya'nın şu anda hayatta olan çocukları; Medine-i münevvere de ikamet eden Seyda Molla Abdüssamed ve Kulp'un Fırk'î köyünde ikamet eden Meyrema'dır.

1.2. Tahsili

Seyda daha çocuk yaşlarında babasının yanında okumaya başlar. Bir müddet babasının yanında okumaya devam ettikten sonra yöredeki diğer talebeler (fakiler) gibi, kimi zaman aç kimi zaman tok bir şekilde yörenin farklı yerlerinde bulunan medreselerde sıra kitapları eğitimini alır. O dönemde özellikle talebelerin yaşadığı sıkıntıları ve bölgemizdeki medreselerin içerisinde bulunduğu şartları kısaca dile getirmekte fayda vardır.

Talebeler o dönemde çok zor şartlar altında ilim tahsil ediyorlardı. Değişik yörelere ilim tahsil için giden talebeler medrese medrese dolaşarak yerleşme arayışı içine girerler ve zorlu bir arayıştan sonra içerisinde yerleşmek istediği medreseyi bulurlardı. Talebeler, bazen kontenjanının müsait olmaması veya müderrisin uygun görmemesi sebebiyle yerleşemediği gibi bazen de bulunduğu medresede uyum sağlayamayacağı kanaatine sahip olur ve yeniden uygun bir medrese buluncaya kadar aramaya devam ederlerdi.

Bölgemizdeki medreseler, genellikle ya bir caminin müştemilatından olan veya camiin bölünmesiyle oluşturulan ya da camiin bitişiğine ilave edilmiş olan bir odadan ibaret idi. İmkan kıtlığı sebebiyle bu mekan, ders verme, ders çalışma, yemek yeme yeri, mutfak ve aynı zamanda yatma yeri olarak kullanılırdı. Çoğu zaman aynı kitabı aynı yatağı ve aynı kaşığı birkaç talebe paylaşırdı. Medreselerdeki kontenjan durumu özellikle iâşe ve barınma şartlarına göre az veya çok olarak değişebilirdi. Tarikat şeyhlerinin, beylerin veya ağaların himayesinde olan medreselerde kontenjan sıkıntısı çekilmediği gibi iâşe ve barınmada da sıkıntı çekilmezdi. Zira yemekler medreselerin bulunduğu çevredeki vatandaşlar tarafından tayin adı altında karşılanırdı. Tayınların kalitesinde Medreselerin bulunduğu yerdeki vatandaşların maddi imkanları çok büyük bir önem arz ederdi.

Molla Yahya, Silvan Müftüsü Seyda Molla Ahmet'in yanında bir müddet ders aldıktan sonra Muş'a gider. Muş merkezinde meşhur olan Seyda-i Hacı Tayyip'in medresesinde bizzat Seyda Hacı Tayyip'ten bir müddet ders alır. Bilahare Bismil ilçesinin Tilşahmi köyünde Seyda-i Şeyh Ömer Tilşahmi Efendinin yanında uzun bir müddet tahsilini sürdürür ve ondan icazet alır.

O dönemde icazetname alan molla, üstadının sözlü veya yazılı tavsiye ve tezkiyesiyle yanına aldığı birkaç fakı ile birlikte yeni bir medresenin temelini atmak üzere, hocası ve medresesi bulunmayan civar köylerden birine gönderilirdi. Bu hoca efendi, artık bu köyün hem imamı hem hatibi hem müezzini hem de müderrisi olarak kabul edilirdi. Aslında yukarıda belirtilen görevlere müftülük (fetva verme) ve kadılık görevleri de eklenirdi. Zira köyde yaşayan insanlar arasında meydana gelen ihtilafların çözümü ile ilgili fetvalar ve vuku bulan anlaşmazlıklar, kavgalar ve düşmanlıkların sulhu için müracaat edilen merci köy imamları oluyordu. Yörede vuku bulan sorunlar için çok nadir denilecek derecede resmi makamlara müracaat edilirdi.

O dönemde her talebe, okumaya başladığı andan itibaren tahsilini tamamlayıp icazet alma ve herhangi bir köyde İmam-Müderris olma hayali ile yaşardı. Ancak Seyda Molla Yahya, ilme olan iştiağı ve arzusu sebebiyle eline geçen bu fırsatı bırakır ve hocasından müsaade alarak, Bismil'in Belli köyünde müderrislik yapan Seyda Molla Said Belli'nin medresesine gider ve bir müddet daha ders alır. Kendisi de Molla Yahya gibi Şeyh Ömer Efendinin talebesi ve mucazı olan Molla Saidé Bellî, aynı zamanda Nakşibendi Tarikatına müntesip bir şeyhti. Bu hocasından Tasavvufi dersler de alan Molla Yahya, sonunda hocasından biri ilmi diğeri tasavvufi olmak üzere iki icazet alır.

Seyda Molla Yahya, Belli köyü Medresesinde tahsiline devam ederken Üstadı Şeyh Sait Efendiyle aralarında geçen bir anıyı şöyle nakletmiştir:

Bir gün Seyda Molla Sait kendisine ikisinin de üstadı olan Seyda Molla Ömer'i mi yoksa kendisini mi çok sevdiğini, sorar. Seyda Molla Yahya, Seyda Molla Ömer'i daha çok sevdiğini ifade eder. Üstadı Molla Said bu açıklamasından üzüntü duyar ve kendisine "Keşke beni sevdiğini söyleseydin," der. Seyda Molla Yahya da mahcup bir edayla kendisine, kalbinin içindeki sevgiyi aynen açıklamak zorunda olduğunu, ifade eder. Bu sadakati üzerine üstadında ona karşı farklı bir muhabbet oluşur.

1.3. Müderrisliği

Seyda Molla Yahya, belli bir müddet sonra Belli köyünden ayrılır ve kendi ailesinin ikamet ettiği Ferhand köyüne yerleşir.

Ferhand köyü medresesinde babası Seyda Molla Hacı'yle birlikte talebelere ders vermeye başlar. Babasının vefatından sonra da Ferhand'da Müderris olarak hizmetine devam eder. Kendisi bütün hayatını ders vermeye vakfetmiş ve ömrünün sonuna kadar ders vermeye devam etmiştir.

Bölgemizdeki Medreselerde olduğu gibi Ferhand medresesinde de eğitim ve öğretim Kur'an alfabesi olan Elif-ba ile başlar ve Kur'ana geçilir. Kur'anı müteakip itikatla ilgili iman akidesi (Nehcül Enam- Nubahar) , ibadetle ilgili (Gayet, İbn-i Kasım) ve mevlüt gibi birkaç ders kitabı okutulur. Bundan sonra öğrencilerin istek ve kabiliyetlerine göre ya fıkıh dersleri, ya da Arap dili grameri (Sarf-Navih) ilimleri okutulurdu. Yörenin her medresesinde uygulanmakta olan sıra kitapları ile ilgili ders verme sistemi Ferhand medresesinde de bilinen şekliyle üç aşağı beş yukarı aynen uygulanmıştır.

Bölgenin ekseriyetinin Şafii mezhebine mensup olması sebebiyle Şafii mezhebi ağırlıklı fıkıh kitapları okutulmuştur. Bölgemizdeki diğer medreselerde olduğu gibi Arapça olan ders kitapları okutulmuş olup açıklamaları ise müderrisler tarafından bölgenin ana lisanı olan Kürtçe ile yapılmıştır.

Ancak; bölgemizin çok az medreselerinde uygulanmakta olan Kur'an-i Kerimin düzgün bir şekilde öğretilmesi ve okutulması üzerinde, özellikle Ferhand medresesinde hassasiyetle durulmuş, tecvit ilmi dersi uygulamalı olarak verilmiş ve Medreseye gelen talebe hangi seviyede olursa olsun mutlaka bu uygulamaya tabi tutulmuştur. Ayrıca S. M. Yahya, isteyen talebelere Farsça gramer derslerini de vermiş ve Farsça yazılmış önemli kitapları da (Bostan-Gülistan) okutmuştur

Seyda Molla Yahya, kendi şahsına ait olan ve içinde her türlü meyve ağacının bulunduğu köyün bitişiğindeki Havrük ismiyle meşhur bahçesini de talebelerin derslerini çalışma, metinleri ezberleme ve dinlenmeleri için vakfetmiştir.

Havrük bahçesinde Molla Yahya'nın bir talebesiyle birlikte başlarından geçen bir hatırası şöyle rivayet edilmektedir: "Bir bahar günü Seyda Havrük bahçesinde Kulleteyn denilen havuzun kenarında talebelerine ders vermektedir. Ders bittikten sonra, talebesiyle birlikte ayağa kalkarken, sara hastalığı bulunan bu talebe titremeye başlar. Talebe üstadına sınıksı sarılır ve dengelerinin bozulması sebebiyle ikisi de su dolu havuzun içerisine düşer. O anda orada hazır bulunan diğer talebeler tarafından süratli bir şekilde bir tehlikeye maruz bırakılmadan sudan çıkarılırlar. Söz konusu olayı yaşayan talebe daha sonra yapmış olduğu açıklamalarda "Seydasıyla birlikte başından geçen olaydan sonra bir daha sara nöbeti

geçirmediğini ve bu olaydan dolayı şifa bulduğunu” ifade etmiştir.

Seyda Molla Yahya medresede okuyan ve Molla Cami kitabını bitirip talip olma seviyesine gelen her öğrencisine Resulullah’ın sünneti olan sakal bırakma teklifinde bulunurdu. O, bu uygulamasıyla; talebelerinin daha medresedeyken Resulullah’ın (S.A.V.) Sünnetine sımsıkı sarılmalarını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Genellikle bu teklif olumlu karşılır ve öğrencileri taliplik safhasından sonraki talebelik hayatlarını sakallı bir şekilde devam ettirirlerdi. Bu arada Seyda Molla Yahya, sakal bırakma teklifine soğuk bakanlara fazla iltifat ve itibar etmezdi. Bu durumda olan talebeler yerlerini değiştirmek zorunda kalarak Ferhand Medresesinden ayrılırlardı. Ancak başka medreselere gittiği halde Seyda Molla Yahya’ya duydukları aşırı sevgiden dolayı sakal bırakıp tekrar Ferhand medresesine dönenler de vardı. Seyda Molla Yahya’nın has talebelerinden Seyda Molla Yasin’in de bunlardan biri olduğu rivayet edilir. Üstadının teklifine ilk başta soğuk bakan Seyda Molla Yasin Ferhand’dan ayrıldıktan sonra Seyda Molla Yahya’nın mücazlarından Bameydan köyünde müderrislik yapan Seyda Molla İbrahim Gödorni’nin yanına gider. Fakat üstadından ayrı kalmaya dayanamayan Molla Yasin, çok kısa bir müddet sonra sakallı bir şekilde Ferhand medresesine geri döner ve tahsilini tamamlayıp icazet alıncaya kadar da Ferhand’da kalır.

O dönemlerde Doğu ve Güneydoğu köylerinin ekseriyetinde ve hatta Şehir merkezlerinde dini ilimlerin okutulduğu medreseler bulunurdu. Cumhuriyetin ilanını müteakip Tevhidi Tedrisat kanunu ile Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanunun çıkarılmasıyla özellikle bu bölgelerde medrese faaliyetlerine son verilecek derecede kısıtlamalar getirildi. Bırakın dini ilimlerin tümünü sadece Kuran-i Kerim’in okunmasının ve okutulmasının hatta bulundurulmasının bile riskli olduğu istibdat devrinde, ilim tahsili sevdalıları, hayatlarını tehlikeye atmak suretiyle komşu ülkelere geçerek tahsillerine devam etmenin azmi ve gayreti içerisinde olmuşlardır.

Bu yasak sonrasında, çoğu müderris üzerindeki şiddet ve baskıdan dolayı ders vermeyi bırakmak zorunda kalmışlardı. Bazı müderrisler talebeleri ile birlikte mağara ve sığınak gibi yerlerde ellerinden gelinceye kadar gizli olarak ders vermeyi sürdürmüşlerdir. Seyda Molla Yahya da gençliğinde başladığı ders verme işine baskılara aldırmaksızın ömrünün sonuna dek devam ettirenlerdendi. Seyda’nın tedris faaliyetini inkitaa uğratmadan devam ettirme azmi ve cesareti, bölge alimlerince takdire şayan görülmüştür. Seyda, ömrünün sonlarına doğru aşırı yaşlanma sebebiyle yaya olarak medreseye gelmekte zorlanınca dahi birileri sırtlanmak suretiyle medreseye getirilir ve dersini vermesi sağlanırdı. Ömrünün son zamanlarında gözleri iyice görmediği için ibareleri talebelerine okutturmak suretiyle ders işlediği rivayet edilmektedir.

1.4. Molla Yahya'nın Başından Geçen Önemli Bir Anı

Molla Yahya, ders verme işlemini yasaklara rağmen devam ettirdiği bir zamanda, Silvan’ın resmi makamlarınca ders verdiğinden haberdar olunur. Bunun üzerine onu almak için köye birkaç asker gönderilir. Askerler köye gelir ve “Molla Yahya nerede?” diye sorarlar. Köylüler, medresede olduğunu söylerler. Askerler, köylülerden birini onu çağırması için gönderirler. Giden köylü, askerlerin medresede ders verildiğini öğrendiklerini; bu sebeple köye geldiklerini ve kendisini çağırdıklarını söyler. “Eğer sana ders verip vermediklerini sorarlarsa ders vermediğini söyle” demeyi de ihmal etmez. Askerlerin yanına gelen Molla Yahya, askerlerin "Ders veriyor musun?" şeklindeki sorusuna "Evet," diye cevap verir. Bunun üzerine askerler onun bütün kitaplarını birkaç katıra yükletirler ve yanlarında Molla Yahya,

büyük oğlu Molla İbrahim ve birkaç köylüyle birlikte Silvan'a hareket ederler. Köyden çıkacakları esnada yediden yetmişe bütün köy halkı köyün çıkışında toplanıp ağlamaya başlarlar. Seyda geri döner ve köylülere şöyle seslenir.

-“Ağlamayın, inşallah geri döneceğim.”

Molla Yahya'nın askerler tarafından Silvan'a götürülmekte olduğunu haber alan Azizoğulları Ailesinden Hacı Hüseyin ağa; Silvan'ın birkaç ileri geleniyle birlikte kaymakam ve hakime gider ve Molla Yahya'nın halk tarafından çok sevilen büyük bir âlim olduğunu anlatır. Molla Yahya'ya karşı yapılacak kötü bir muamelenin Silvan halkı tarafından hoş karşılanmayacağını ve bunun kötü sonuçlar doğurabileceğini de ilave eder.

Askerler, Molla Yahya ve yanındakilerle birlikte Silvan'a gelirler. Hacı Hüseyin Ağa ve arkadaşları Seydayı bir eve götürür ve o zamanki ilçe kaymakamı ile ve hakimi de o eve çağırırlar. Eve gelen kaymakam ile hakim Molla Yahya ile biraz sohbet etmek isterler. Seyda Molla Yahya Türkçe bilmediği için Hacı Hüseyin ağa aralarında tercümanlık yapar. Hâkim sorar: “Seyda! Sen Arapça okutuyor ve talebelere ders veriyormuşsun. Bu doğru mu?” Molla Yahya'nın bu soruya cevabı ”evet” olur. Bundan sonra kitaplarından birini alıp okumasını ister. Molla Yahya'nın gözlüğünü çıkarmak için elini cebine uzattığı sırada tercüman araya girerek, okumayı gözlüksüz bir şekilde yapmasını, Kürtçe olarak söyler. Zira o, Molla Yahya'nın kitabı okuyamadığı takdirde olayın büyüemeyeceğini ve bunu gören hakim ile kaymakamın onun ders veremeyecek duruma geldiği kanaatine vararak serbest bırakabileceklerini düşünür. Molla Yahya, “Maalesef gözlüksüz okuyamıyorum. Gözlerim iyi görmüyor,” der. Tercüman hâkime dönerek “Siz de görüyorsunuz ki Seyda artık ders verebilecek durumda değil” der ve serbest bırakmalarını rica eder. Mahkemeye götürmedikleri için kimlerle muhatap olduğunu bilmeyen Molla Yahya elini alnına dayayarak hakime bakar ve Hacı Hüseyin ağa'ya, "Bunlar kim?" diye sorar. Eliyle hakim ve kaymakamı ayrı ayrı işaret eden Hacı Hüseyin, "Bunlar kazamızın hakimi ve kaymakamı," der. Bunun üzerine S. Molla Yahya, “Eğer Hakim ise hani sarığı, hani cübbesi hani sakalı? Hâkimlerin kıyafeti böyle olmaz,” der. Tercüman bunları hakime olduğu gibi anlatır. Hâkim de inançlı biri olduğu için tebessüm ederek “Seyda doğru söylüyor. Eskiden hâkimlerin kıyafeti onun söylediği gibiydi. Ama artık böyle değildir ve bundan sonra da böyle olamayacağını” söyler. Molla Yahya'nın birkaç kitabına el koyar. Seyda diğer kitaplarıyla ve yanındakilerle birlikte köye geri dönerler.

1.5. Seyda Molla Yahya ve Ferhand Medresesinin Geçim Kaynağı

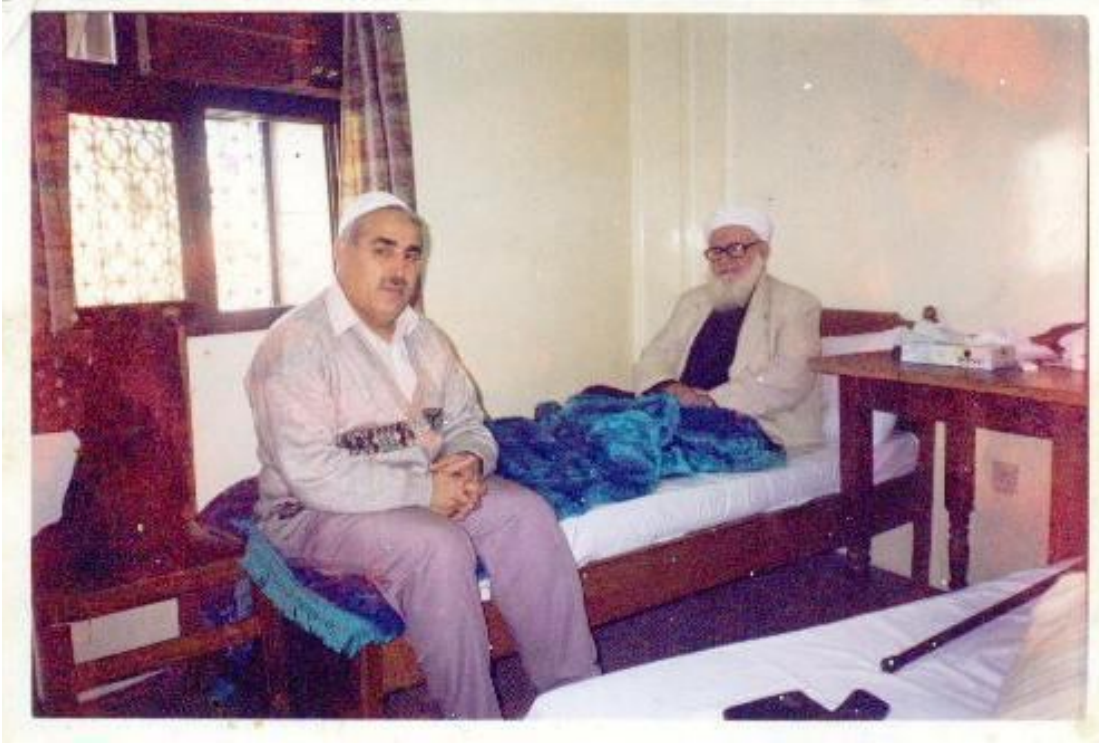
Ferhand köyü Silvan'a yaklaşık 15 km. mesafede dağlık bir köy olup; birkaç bağ bahçe ve ormanlığın dışında ekili bir arazisi mevcut değildir. Köylüler, geçimlerini günlük olarak Silvan'a merkep sırtında götürdükleri bir yük odunu satmakla sağlıyordu. Kazandıkları parayla da o günün şartlarında zaruri ihtiyaçlar olan gaz ,sabun tuz çay ve şeker gibi şeyleri ilçeden satın alıyorlardı. Bununla beraber Batman-Silvan arasındaki sulu arazi sahipleri ile yapılan anlaşma karşılığında tütün yetiştirip elde edilen gelire kışlık zahirelerini temin ederlerdi. Ayrıca birkaç küçük ve büyük baş hayvan beslemek suretiyle de evin yağ ve peynir ihtiyacını giderirlerdi.

Köylüler,yukarıda belirtilen çok zor ve dar geçim şartları içerisinde olmalarına rağmen köylerinde imamlık ve müderrislik yapanların geçimine imkanlar dahilinde katkı sağlamanın yanında köydeki medresenin ve tahsil gören talebelerin ihtiyaç ve maiyetlerini temin etmenin de gayreti içerisinde olurlardı. Genellikle o yörede bulunan insanları, ilme ve ilim adamlarına sonsuz saygı gösteren ve onları yüzyıllar boyunca himaye eden fedakar insanlardı.

Ferhand Köyü, Seyda ile akrabalık bağı bulunan ve geniş bir halk kitlesine sahip olan **Xiyan** aşireti mensuplarının oturduğu bir köydür. Köy, Silvan yol güzergahında bulunmaktadır. Dolayısıyla o günün şartlarında; gerek yaya ve gerekse hayvan ulaşımı ile Silvan İlçe merkezine gelen adı geçen aşirete bağlı yolcu kervanları yaklaşık 10-12 saatlik uzun bir yolculuktan sonra Ferhand köyünde mola verme zorunda kalırlardı. Ertesi gün Silvan'a gidip işlerini bitirdikten sonra tekrar Ferhand'a dönüp geceyi orada geçirdikten sonra evlerine hareket ederlerdi. Ferhand Köyünün maddi imkanları fazla müsait olmadığından bu misafirler genellikle Molla Yahya'nın ailesi tarafından ağırlanırdı. Ayrıca Molla Yahya'nın yakın çevreden de birçok misafiri gelirdi. Bu duruma evin geçimi ile medresenin geçimi de eklenince ciddi manada bir külfet meydana geliyordu. Buna rağmen kanaatkar bir yapıya sahip olan Molla Yahya, haline şükredip geçim sıkıntısından hiç şikayetçi olmamıştır. O, evi, medresesi ve misafirleri için gerekli olan bir yıllık ihtiyacı tespit eder; gelen yardımların bu ihtiyaçtan fazla kısmını kabul etmezdi.

S. Molla Yahya, defalarca başka yörelerdeki bey ve ağalardan medreselerinde müderrislik yapması için teklifler almıştı. Fakat o, köylülerinin kendisine göstermiş olduğu cefakar ve vefakar tavırlarından dolayı bu teklifleri kabul etmemiştir.

Azizoğulları Ailesi de; Seyda Molla Yahya'nın had safhadaki geçim sıkıntısını bildikleri için ova köylerindeki zekatlarından imkanlar dahilinde bir miktarını ona veriyorlardı. Bilindiği gibi o dönemde Medrese alimlerinin çoğu görevlerini herhangi bir sosyal güvenceleri olmaksızın fahri imam olarak yürütürlerdi. Vatandaşlar tarafından verilen zekatla geçimlerini sağlıyorlardı. Bunun yanında yöremizdeki alimlerden bazılarının zaman zaman icazetlerini ibraz etmek ve bazı imtihanlardan geçmek suretiyle devlet tarafından maaş karşılığında dini hizmetlerde görevlendirilmeleri de söz konusu oluyordu. Sahip oldukları icazetnamelerle Osmanlı Devleti döneminde resmi göreve başlayanlardan Cumhuriyetin ilanından sonra da görevine devam edenler olmuştu.



S. Molla Yahya'nın oğlu S. Molla Abdussamet ve torunu Abdulkerim Melikoğlu (A. Melikoğlu, Molla Abdullah'ın oğludur.)

1.6. Seyda Molla Abdussamet Döneminde Ferhand Medresesi

Şu anda Medine-i Münevvere'de ikamet eden ve Seyda Molla Yahya'nın ortanca Oğlu olan Seyda Molla Abdussamet, babasının yanında tahsilini tamamlayıp icazetname aldıktan sonra değişik yerlerde bir müddet müderrislik yapmıştır. Daha sonra baba ocağına dönüp Ferhand Medresesinde babası ile birlikte ders vermeye başlamıştır. Babasının vefatından sonra da Ferhand Medresesinde müderrisliğe devam etmiş ve o da babası gibi yüzlerce talebeye ders ve icazet vermiştir.

Seyda Molla Yahya hayatta iken mürit olarak babasına intisap etmiş olan Seyda Molla Abdussemed'in Aynı zamanda tasavvufî yönü de mevcuttur. Babasının vefatından sonra kendisi bir müddet beklemede kalmış ve yaklaşık 10 yıl sonra Bitlis'in Kasrik köyünde ikamet eden ve Nakşibendi Tarikatının Şeyhlerinden olup o dönemde Suriye'de ikamet eden Şeyh Ahmed-i Hızna'nın halifesi olan Şeyh Abdulhakim Bilvanisî'ye mürit olarak intisap etmiştir. Kısa bir süre içerisinde şeyhi tarafından kendisine tasavvufî icazet ve hilafet verilmiştir. Bir müddet sonra Bitlis'ten Menzile taşınan Şeyh Abdulhakim Bilvanisî orada vefat etmiştir.

Şeyh Abdulhakim efendi tarafından halife olarak seçilen Seyda Molla Abdussemed tekrar Ferhand medresesine dönmüş ve babasının izini takip ederek tedrisata tekrar devam etmiştir. Bu safhada Müritlerle olan bağlantısı ikinci planda kalmıştır.

Seyda Molla Abdussemed 20 yıl önce Medine-i Münevverre'ye yerleşmiş ve halen orada ikamet etmektedir. Ondandır oğlu Molla Afif bir müddet Ferhand'da imamlık görevine

devam etmiştir. Molla Afif emekli olunca Seyda Molla Abdussemmed'in kardeşi Molla Abdullah Melikoğlu 1995 - 2001 yılları arasında Ferhand köyünde imamlık görevini yürütmüş ve sonra da Diyarbakır'a yerleşmiştir.



Seyda Molla Yahya Ferhandi ve Oğlu Seyda Molla Abdullah

M. Abdullah, babası Seyda-i Molla Yahya hayatta iken de uzun bir müddet Ferhand'de babasının yanında kalmış ve ondan fıkhi dersler almıştır. Bir çok il ve ilçede resmi imam olarak görev yapmış olan Molla Abdullah, 1976 yılında Diyarbakır merkez Hz. Süleyman Camii'nde görevli iken emekliye ayrılmıştır. Ağustos 2006'da Diyarbakır'da vefat eden Molla Abdullah, Diyarbakır Şehitlik Mezarlığına defnedilmiştir.

Seyda-ı Molla Abdullah'ın 2001 tarihinde Ferhand Köyünden ayrılıp Diyarbakır'a yerleşmeye başlamasından bu yana Seyda Molla Abdussamet'in oğlu Molla Abdulmelik babasının ve dedesinin uzun yıllar hizmet verdiği bu köyde imamlık yapmaktadır.

1.7. Seyda Molla Yahya'nın Talebeleri

Seyda Molla Yahya herhangi bir telif eseri bulunmamaktadır. Ancak bazı kitaplar üzerine yapmış olduğu şerh ve haşiyeleri ile yazılı fetvaları mevcuttur. Bunlar da Seyda Molla Yahya'nın şu anda Medine-i Münevvere'de yaşamını sürdüren ortanca oğlu Molla Abdussamet'in kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu sebeple de söz konusu haşiye ve şerhlere ulaşamamıştır.

Bütün hayatını ders vermeye vakfetmiş olan Seyda Molla Yahya, Silvan ilçe merkezinde müderrislik yapan S. M. Hüseyin Küçük ve Hazro ilçe merkezinde müderrislik yapan S. Hacı Fettah ile birlikte Diyarbakır ve çevresinde meşhur olmuş üç büyük alimden biri idi. Diyarbakır ve yakın çevresinde bu üç müderrisin yaşadığı dönemden günümüze kadar ilim tahsil eden alimlerden hemen hemen tamamına yakın bir bölümünün almış olduğu icazetnameler yukarıda adı geçen üç büyük müderristen birisinin ismini ve imzasını taşımaktadır. Bunun yanın Diyarbakır'ın dışındaki bölgeler ile Suriye, Irak ve İran gibi komşu ülkelerden de ilim tahsili için gelip bu üç zattan ders ve icazet alanlar olmuştur. Farklı medreselerde okumalarına rağmen teberrüken de olsa bu alimlerden birkaç ders almak için gelip onlardan feyiz alanlar da olmuştur.

Seyda Molla Yahya her ne kadar arkasında yazılı bir eser bırakmamışsa da, kendisinden sonra yaşayan uzun ömürlü dal budak salan koca çınarlar misali büyük alim ve müderrisler yetiştirmiştir ki onlar da mevcut imkanlar ve şartlar çerçevesinde aynı uygulamayı günümüze kadar devam ettirmişlerdir.

Seyda Molla Yahya'nın ne kadar talebe okuttuğu ve ne kadar icazet verdiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak bilinen bir şey var ki yukarıda da ifade edildiği gibi Seyda, hayatının tamamını ders verip talebe yetiştirmeye vakfetmiştir. Seyda'nın meşhur talebelerinden biri Seyda Molla İbrahim Gödorni'dir. Molla İbrahim, tahsilini Seyda'nın yanında tamamlayıp ondan icazetname almıştır. Bir müddet sonra hocasının büyük kızı Şerife Hatun ile evlenen Molla İbrahim, önce Silvan'ın Bameydan köyünde, daha sonra da Bismil'in Belli köyünde uzun bir müddet müderrislik yapmış ve çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Seyda Molla İbrahim Gödorni'nin yetiştirdiği alimlerin bazıları şunlardır:

1. Oğlu Molla Abdülbaki. Halen hayatta olan bu zat, Bismil'in Belli köyünde uzun zamandan beri müderrislik yapmaktadır.
- 2- Diyarbakır'ın eski müftülerinden merhum Seyda Molla Salih Tanrıverdi.
- 3- Merhum müftülerden Seyda Molla Cemil,
- 4- Çınar'ın eski müftülerinden merhum Seyda-i Molla Muhammed,
- 5- Seyda Molla Şemseddin Bameydanî,
- 6- Seyda Molla Abdullatif. Diyarbakır'ın Şemami köyünde uzun süre müderrislik yaptıktan sonra şu anda Diyarbakır il merkezinde ikamet etmektedir.
- 7- Emekli müftülerimizden Seyda Molla Muhammed Bilici.

Seyda Molla Yahya'nın meşhur talebelerinden biri Seyda Molla Yasin Yüstri (Toprak)dir. Uzun yıllar müderrislik yapan Molla Yasin'in de çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Onlardan bazıları şunlardır:

- 1- Seyda Molla Said-i Tahikî. Diyarbakır merkezde ikamet etmektedir.
- 2- Merhum SeydaMolla Şemsedin Çiçikî.
- 3- Seyda Molla Mehmet Şerif. Diyarbakır merkezde ikamet etmektedir.
- 4- Merhum Seyda Molla Ali (Çirikli – Zila).
- 5- Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu eski üyelerinden emekli müftü merhum SeydaMolla Haydar Hatipoğlu.

6-Emekli müftülerden merhum Seyda Molla Abdulkudus.

7- Emekli müftülerden merhum Seyda Molla Muhammed (Emmi).

8- Emekli müftülerden Seyda Molla Muhammed Bilici.

9- Emekli müftülerden Seyda Molla Mehmet Bilici.

10- Merhum Seyda Molla Abdullah-i Ğarzi.

11- Merhum Seyda Molla Muhammet (Denknekir).

S. M. Yahya'nın yanında tahsillerini tamamlayıp icazetname alanlardan bazılarının isimleri de şöyledir:

1-Diyarbakır'ın Cimikan Köyünde uzun süre müderrislik yapan Badıkanlı Molla Musa,

2- Badıkanlı Molla Sıdık,

3- Hani'li Şeyh Ahmed Hénî.

Yine Seyda Molla Yahya'nın yanında okuyup icazetini başka yerlerden alanlardan meşhur bazıları da şunlardır:

1- Ortanca oğlu Molla Abdussamet,

2- Diyarbakır'ın eski müftülerinden merhum Seyda Molla Salih Tanrıverdi,

3-Emekli Müftülerden merhum Mehmet Uyanık,

4-Hani'li Seyda Molla Ahmed Cevzi,

5-Hazrolu Seyda Molla Abdulselam,

6-Herzan'lı Seyda Molla Abdullah Timmoki,

7-Seyda Molla Mehmet Şerif,

8-SeydaMolla Said Tahiki,

9-Seyda Molla Cemil Kurbeytî.

1.8. Tasavvufî Yönü

Seyda Molla Yahya, daha önce belirttiğimiz gibi hocası Seyda Şeyh Said Belli'den tasavvufî dersler almış ve bunun neticesinde kendisine Nakşibendi Tarikatına ait Tasavvufî icazet ve Hilafet verilmişti.

S. Şeyh Saidi Belli, aslen Botan mıntıkasından Eruhlu olup Şeyh İbrahim'in oğludur. Babası, Nakşibendi Tarikatının Hilafetini Irak Bölgesinden almış ve ailece Silvan ilçesinin Bahçe köyüne yerleşmiştir. İlmî icazetini, Seyda Molla Yahya'nın da üstadı olan Şeyh Ömer Tılşahmi'deb, Tasavvufî icazet ve hilafetini ise babası Şeyh İbrahim'den alan Şeyh Said Belli, Bismil'in Belli köyüne yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Cenazesi oradan Silvan'ın Bahçe Köyüne kadar müritleri ve muhipleri tarafından el üstünde taşınmış ve orada etmekte olan kardeşi Şeyh Salih'in yanına defnedilmiştir. Silvan'ın Bahçe köyündeki Nakşibendi Tarikatının faaliyetlerinin günümüze kadar devam etmekte olduğunu belirtelim.

Seyda Molla Yahya, zamanının hemen hemen çoğunluğunu tedrisata ayırmakla

beraber tasavvufla da ilgilenmiştir. Seyda, medreselerde Perşembe günleri ikindi vaktinden Cuma günü ikindi vaktine kadar tatil olduğu için, Perşembe günlerinde tasavvufi faaliyetlerine ağırlık verirdi. Bazı perşembe günlerinde hem hocası hem de şeyhi olan büyük Mutasavvuf Şeyh Said Belli'nin medfun bulunduğu Bahçe Köyüne gider, hem Şeyh'inin ailesini hem de Şeyh'inin mezarını ziyaret ederdi. Perşembe günlerinde Silvan'a bağlı Bezvane köyüne gittiği de olurdu. Seyda Molla Yahya'nın, Bezvan köyünde ikamet eden Kadirî Tarikatı Şeyhi, Şeyh Abdullah'ın yanında da amel ettiği ve ondan Kadirî tarikatına ait halifelik aldığı da belirtilmiştir.

Seyda Molla Yahya, zamanının çoğunu ders vermekle geçirdiği için özel olarak tasavvufi anlamda bir dergâh açmamıştır. Tasavvufi meşguliyetini de medresesinde devam ettirmiştir. Genellikle müritlerinin çoğu talebelerinden oluşurdu. Çevreden gelip mürit olmak isteyenlere büyüklerinin Bahçe ve Bezvan köylerinden hangisine gittiklerini sorar ve aldığı cevaba göre de onlara tevbe verir ve onları büyüklerinin devam ettikleri tarikat merkezine yönlendirirdi. Büyüklerinin herhangi bir tarikata mensup olmadıklarını belirtenlere iki tarikattan birini seçmelerini önerir ve seçimlerine göre onları da yönlendirirdi.

Hem ilmi icazet ve hem de iki ayrı tarikattan tasavvufi icazete sahip olması nedeniyle Seyda için Zülcahaheyn tabiri kullanılmıştır. Muttaki ve çok mütevazı bir kişiliğe sahip olan Seyda, mensubu olduğu her iki tarikattan da hiç kimseye halifelik vermemiştir. Zikir olarak genellikle "La İlahe İllallah"ı tercih ederdi. Sohbetlerinde konuşmalarının arasında sık sık kelime-i tevhidi tekrarlamak suretiyle dünyevi kelimadan uzak durmaya çalışıyordu. Anlatıldığına göre Seyda Silvan'da bir akrabasına misafir olur. Akşam Silvan eşrafından birkaçı sohbetinde bulunmak ve ondan feyiz almak için misafir bulunduğu eve giderler. Selamlama ve hal hatır sormadan sonra herkes oturduğu yerde sükut eder. Merhum Seyda da kendisine mahsus zikirlerle meşgul olur. Bir ara Seyda'nın büyük oğlu Molla İbrahim babasına hitaben "Eba ! Misafirlerimiz Silvan eşrafından falan ve filanca kişilerdir. Sohbetinizden istifade etmeye gelmişlerdir," der. Bunun üzerine Seyda Kur'an-ı Kerimden "Gücünüz yettiğince Allah'tan korkun" mealindeki ayeti okur ve zikrine devam eder. Belli bir sessizlikten sonra oğlu Molla İbrahim, babasının kendisini birinci seferde duymadığını sanarak tekrar "Eba! Misafirlerimiz Silvan eşrafından falan ve filanca kişilerdir. Sohbetinizden istifade etmeye gelmişlerdir," diye seslenir. Seyda yine "Gücünüz yettiğince Allah'tan korkun" mealindeki ayeti okuyup zikrine devam edince, gelen misafirler, "Seydayı rahatsız etmiyelim, onu kendi zikriyle baş başa bırakalım," diyerek ayrılırlar.

Seydanın keramet sahibi ve Kaşifül Kubur olduğu , yöredeki talebeleri ve yöre halkı tarafından bilinmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Seydaya kerametle ilgili şöyle bir soru tevcih edilmiştir:

-Neden tasavvuf ehlinin kerametinden sık sık bahsedilir de alimlerin kerametinden fazla bahsedilmez?

-“Alimlerin en büyük kerameti ilmiyle amel etmek ve şeriatı garra'nın istikametini muhafaza etmektir” diye cevap vermiştir.

Seyda Molla Yahya'ya Tevcih Edilen Bir sual ve cevabı

Seyda Molla Yahya'nın oğlu Molla Abdullah, bir gün zaruret esnasında bir mezhepten diğer mezhebe taklidin nasıl yapılacağını, Seyda'ya sorar. Seyda,

- "Neden taklit edeceksin ki? *La Mezhebe Li'l-avam* (Avamın mezhebi olmaz). Alimlerimiz

neden böyle demiş hiç düşünmedin mi? " diye cevap verir. Molla Abdullah, "Biz de avam mıyız?" diye sorunca ise,

- "İki üç kitap okumuşuz diye bizi müçtehit mi zannettin?" şeklinde cevap verir.

1.9. Seyda Molla Yahya'nın Vefatı

Seyda Molla Yahya, 1371/20.10.1951 tarihinde Ferhand'te hakkın rahmetine kavuşmuş ve orada bulunan aile mezarlığına defnedilmiştir. Silvan merkezi ve köyleri ile birlikte yakın çevreler Seydanın vefatından kısa bir zamanda haberdar olmuş ve bu hüznü haberi alan bölgedeki çok sayıda alim, şeyh, bey ve kalabalık bir halk kitlesi Ferhand köyüne akın edip cenaze merasimine iştirak etmişlerdir. Silvan ilçe merkezindeki halkın büyük bir çoğunluğu cenaze merasimine iştirak etmiş ve kalpleri merhuma karşı muhabbet ve hürmetle dolu olan esnaf da üzüntüden dolayı dükkanlarını kapatmışlardır.

Cenab-ı Allah, böylesine alim, muttaki, fazıl ve kemale sahip değerleri şahsiyetleri başımızdan eksik etmesin ve onların ilim, irfan ve maneviyatlarından mahrum eylesin. O mübarek zata da gani gani rahmet eylesin, bizi de onun ilminin feyiz ve bereketinden mahrum bırakmasın.



Seda-i Molla Yahya-i Ferhandi'nin Medfun Olduğu Ferhand Köyündeki Kabri.